DOI https://doi.org/10.3605 9/978-966-397-667-9-4

МІСІЯ ІСТОРИКА: ПОСТАТЬ ГЕНАДІЯ БОНДАРЕНКА У НАУКОВО-ОСВІТНЬОМУ ТА КРАЄЗНАВЧОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Бундак О. А.
кандидат історичних наук, доцент,
заступник директора з науково-методичної роботи
ВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку
людини "Україна"» Луцького інституту розвитку людини
м. Луцьк, Україна

Феномен історичної пам'яті та формування регіональної самоідентичності тісно пов'язані з діяльністю особистостей, які присвячують життя збиранню, систематизації й популяризації локальної історії. У науковому та культурно-освітньому просторі Волині й України загалом такою постаттю став кандидат історичних наук, професор Геннадій Васильович Бондаренко (1946–2023) − засновник сучасної волинської школи краєзнавства, педагог, сподвижник пам'яткоохоронного руху та тривалий очільник Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України (ВОО НСКУ).

Його життєвий шлях, науково-організаційна та педагогічна діяльність як видатного дослідника Волині та Полісся, знайшли системне відображення в українській енциклопедичній літературі та фахових біографічних виданнях. Вагомі довідкові матеріали та статті про вченого укладено в авторитетних академічних та регіональних енциклопедіях нашої держави. На сторінках цих фундаментальних праць узагальнено його внесок у розвиток вітчизняної історіографії, краєзнавчого руху та вищої школи. У біографічних нарисах комплексно охарактеризовано основні етапи його науково-педагогічної біографії, зокрема багаторічну роботу у Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти, а також формування потужної регіональної наукової школи [1; 2; 3].

Подібні публікації виконують важливу джерелознавчу та меморіальну функцію, забезпечуючи фіксацію персоналій провідних українських інтелектуалів у загальнодержавному науково-інформаційному просторі.

Аналіз академічної спадщини вченого, здійснений і у наукових працях дослідників волинського регіоналізму. Г.Д. Романчук та Н. Кот, у науковому доробку «Краєзнавець, вчений, педагог (Генадій Васильович Бондаренко)» розкривають життєвий шлях, науковий та педагогічний доробок видатного українського краєзнавця і історика

Г. В. Бондаренка. Авторки детально висвітлюють його внесок у розвиток регіональних історичних досліджень, зокрема Волині, а також педагогічну діяльність у вищій школі [4]. О. А. Бундак, на основі аналізу різнопланових джерел та наукового доробку вченого засвідчує, що місія Геннадія Бондаренка виходила далеко за межі суто академічного кабінетного архівування; вона мала виражений суспільно-просвітницький та державотворчий характер [5–13].

Окремо слід відмітити два грунтовні видання, присвячені пам'яті видатного краєзнавця. «Волинь і Полісся в долі Геннадія Бондаренка : спогади» [14]. Цей пам'ятний збірник спогадів об'єднує голови колег, учнів, побратимів по перу та друзів, які діляться теплими спогадами про життєвий шлях, науковий доробок і організаторський талант Геннадія Бондаренка. Видання розкриває його багатогранну постать не лише як видатного історика-краєзнавця та дослідника Волині й Полісся, а і як мудрого педагога й наставника. Книга є важливим джерелом для вивчення наукового середовища регіону та вшанування пам'яті людини, яка зробила вагомий внесок у розвиток історичної науки Волині.

«Минуле і сучасне Волині та Полісся: наук. зб. Випуск 79. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Краєзнавчі дослідження Волині та Полісся» [15]. Черговий випуск авторитетного наукового збірника «Минуле і сучасне Волині та Полісся» сформовано за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції «Краєзнавчі дослідження Волині та Полісся». Особливістю цього тому є те, що низка публікацій має меморіальний характер і приурочена до 80-річчя від дня народження видатного українського історика, краєзнавця і педагога, кандидата історичних наук, професора Г. В. Бондаренка (посмертно).

Уміщені у збірнику матеріали акцентують увагу на вагомому внеску вченого у становлення та розвиток вітчизняного краєзнавчого руху, дослідження історії та культурної спадщини Волинського краю. Автори статей аналізують науковий доробок Геннадія Бондаренка, його організаторську діяльність у галузі освіти і науки, а також педагогічну спадщину, сформовану впродовж багаторічної праці у Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти та закладах вищої освіти регіону. Видання є важливим джерелом для подальших історіографічних студій, вивчення розвитку регіональної історичної науки та вшанування пам'яті видатних дослідників Волині та Полісся.

Слід наголосити, що Геннадій Бондаренко зробив вагомий внесок у формувальний етап української історіографії кінця XX − початку XXI століття. Поєднуючи викладацьку роботу у Волинському національному університеті імені Лесі Українки з науково-організаційною діяльністю, він обґрунтував теоретико-методологічні

підходи до вивчення регіоналістики та спеціальних історичних дисциплін.

Серед його фундаментальних навчально-методичних і наукових праць: «Спеціальні історичні дисципліни» − один із перших системних посібників для студентів-істориків у незалежній Україні [16]. «Історичне пізнання: питання теорії і практики» − праця, присвячена гносеології історії та методології джерелознавчого аналізу [17]. «Історичне краєзнавство Волині» : монография. У 2-х кн. Кн. 1, 2. − книги, що заклали концептуальний каркас «волинезнавства» як окремого напряму регіональних досліджень [18]. «Історичне краєзнавство Волинської області (1939–2019 роки)» має виняткове наукове та регіональне значення як фундаментальне дослідження, присвячене вивченню багатогранної історії, суспільно-політичних процесів і культурного надбання Волині [19]. Це видання узагальнює 80-річний період розвитку краєзнавчого руху на Волині, систематизуючи величезний масив наукових, музейних, архівних та бібліотечних здобутків. У цьому фундаментальному дослідженні Генадій Васильович проаналізував інституційний розвиток волинського краєзнавства у радянський та незалежний періоди української держави; простежив еволюцію наукових осередків від перших краєзнавчих товариств та музейних закладів до сучасних академічних кафедр і Центру дослідження Волині; ввів у науковий обіг унікальні біобібліографічні дані про сотні дослідників краю − як професійних науковців, так і аматорів. Ця праця є ключовим джерелом для будь-яких історіографічних аналізів волинського регіону та показує еволюцію краєзнавства від аматорського збирацтва до чіткого академічного напряму.

Слід наголосити, що автор не ставить за мету здійснити вичерпний аналіз усього наукового доробку дослідника, з огляду на окреслені регламентом обмеження щодо обсягу публікації. У фокусі уваги зосереджено лише ключові аспекти його багатогранної науково-педагогічної та краєзнавчої діяльності, що дозволяє розкрити основні тенденції його творчого спадку.

Г. В. Бондаренко також стояв біля витоків сучасної волинської символіки: за його безпосередньої участі та наукового консультування було розроблено й затверджено офіційний герб і прапор Волинської області, що спираються на історичні традиції Великого Князівства Литовського та Руського [20].

Понад три десятиліття (з 1989 року) Геннадій Васильович очолював Волинську обласну організацію НСКУ. Під його керівництвом регіональний краєзнавчий рух перетворився на потужну науково-просвітницьку мережу. За його ініціативою започатковано й реалізовано:

1. Серію науково-практичних конференцій «Минуле і сучасне Волині та Полісся», у межах яких світ побачили десятки тематичних збірників наукових праць.

2. Факультативний курс «Волинезнавство» для закладів загальної середньої освіти області (запроваджений у 2005 році), що сприяв вихованню патріотизму та зацікавленості молоді історією рідного краю [21; 22].

3. Центр дослідження Волині при Східноєвропейському (нині Волинському) національному університеті імені Лесі Українки.

4. Спроектовано та відкрито музей історії Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти. Слід наголосити, що саме Генадій Васильович ініціював відкриття ряду музеїв в школах та населених пунктах Волині. З огляду на що, окрему увагу в наукових працях О. А. Бундак приділено висвітленню координаційної ролі Г. В. Бондаренка у налагодженні міжінституційної співпраці між закладами вищої освіти, музеями, архівами та обласними науковими бібліотеками. Його підхід передбачав залучення широкого кола аматорів і професійних науковців до фіксації усної історії, збереження пам'яток архітектури та сакрального мистецтва.

Як педагог і завідувач кафедр (зокрема документознавства та музейної справи ВНУ імені Лесі Українки; у ВІППО – завідувач кафедри теорії і методики викладання шкільних предметів (нині це кафедра методик навчання та освітніх технологій), Геннадій Бондаренко підготував не одне покоління істориків, музеєзнавців та архівістів. У дослідженнях, що аналізують його педагогічну спадщину, підкреслюється, що він формував у студентів критичне мислення, повагу до джерела та розуміння відповідальності історика перед суспільством.

Після відходу вченого у вічність у серпні 2023 року наукова спільнота Волині продовжує системну роботу з популяризації його здобутків [23]. Праці краєзнавців, істориків та здобувачів освіти присвячені історіографічному аналізу доробку Г. В. Бондаренка, а також матеріали краєзнавчих читань і конференцій фіксують значення постаті вченого як літописця Волинського краю.

Література:

1. Вікіпедія: Бондаренко Геннадій Васильович. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Бондаренко_Геннадій_Васильович

2. Енциклопедія Сучасної України (ЕСУ): Бондаренко Геннадій Васильович / Авт. статті М.Ю.Кострица. URL: esu.com.ua/article-36909

3. Почесні імена України − Еліта держави: Бондаренко Геннадій Васильович. URL:: logos-ukraine.com.ua

4. Кот Н., Романчук Г. Краєзнавець, вчений, педагог (Генадій Васильович Бондаренко). *Краєзнавство*. 2011. Вип. 3. С. 124–128.

5. Бундак О. А. Біобібліографічні покажчики як відображення наукового доробку Г. В. Бондаренка. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія. Культурологія. Соціологія.* Зб. наук.праць. Випуск 30. 2025. С. 14–28. *h*ttps://visnyk.mu.edu.ua/index.php/culturology/article/view/465

6. Бундак О. А. Дослідження Маневиччини в працях Геннадія Васильовича Бондаренка. *Минуле і сучасне Волині і Полісся. Маневиччина – в історичному та соціокультурному просторі краю :* наук. зб. Випуск 77. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, Луцьк-Маневичі-Чорторийськ-Черемський природний заповідник / упорядники: А. Шваб, П. Хомич, А. Силюк, О. Демянюк, С. Чибирак. Луцьк, 2025. С. «10–11 жовтня 2025 року. Маневичі, Чарторийськ, Черемський природний заповідник». Луцьк, 2025. С. 161–172. h*ttps: https://volynmuseum.com/scientific_ work:manevichchina___v_istorichnomu_t a_sotsiokulturnomu*

7. Бундак О. А. Історична ретроспектива біобібліографічних покажчиків. *Проблеми й перспективи розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи: матеріали доповідей учасників XIII Міжвузівського науково-практичного семінару (м. Луцьк, 04 груд. 2025 р.)* / упоряд.: О. І. Кушпетюк, Н. Г. Конон, Н. В. Ляшук. Луцьк : Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», 2025. Вип. 13. С. 92–99. URL: https://lutsk.uu.edu.ua/naukovi_vidannya/

8. Бундак О. А. Трансформація політики пам’яті в цифровому просторі: інструменти та механізми модернізації історичної свідомості. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» :* зб. наук. праць. Переяслав, 2026. Вип. 118. С. 36–38. https://confscience.webnode.com.ua/

9. Бундак О. А. Слово про викладача, наставника та колегу. *Волинь і Полісся в долі Геннадія Бондаренка :* спогади. / упор. А. М. Силюк. Луцьк : ВООНСКУ, 2025. С. 29–34.

10. Бундак О. А., Василюк В. В Інформаційна база волинських краєзнавців як документальне джерело інформації. *Проблеми й перспективи розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи*: матеріали доповідей учасників XII Міжвузівського науково-практичного семінару (м. Луцьк, 05 груд. 2024 р.) / упоряд. : О. І. Кушпетюк, Н. Г. Конон, Н. В. Ляшук. Луцьк : Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», 2024. Вип. 12. С. 7–9. https://lutsk.uu.edu.ua/naukovi_vidannya/

11. Бундак О. А., Олійник О. С. Історико-біографічний потенціал персональних бібліографічних покажчиків. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 15 трав. 2025 р.). Луцьк : ЛІРоЛ, 2025.

12. Бундак О.А. Інформаційний потенціал краєзнавчого відділу Волинської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки у контексті формування національної ідентичності та пам'яті. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Соціологія. Зб. наук.праць. Випуск 31. 2026. https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/culturology/article/view/465*

13. Бундак О.А. Генадій Васильович Бондаренко: постать, що формувала документальну спадщину регіону. *Минуле і сучасне Волині та Полісся: наук. зб. Випуск 79. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Краєзнавчі дослідження Волині та Полісся»,* Луцьк / упоряд. А.Шваб, А. Силюк, О. Дем'янюк, С.Чибирак. Луцьк, 2026.

14. Волинь і Полісся в долі Геннадія Бондаренка : спогади. / упор. А. М. Силюк. Луцьк : ВООНСКУ, 2025.196 с.

15. Минуле і сучасне Волині та Полісся: наук. зб. Випуск 79. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Краєзнавчі дослідження Волині та Полісся», Луцьк / упоряд. А.Шваб, А. Силюк, О. Дем'янюк, С. Чибирак. Луцьк, 2026.

16. Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни: Навч. посібник для студ. гуманітарних фак. Луцьк : Вежа, 1997. 224 с.

17. Бондаренко Г.В. Історичне пізнання: питання теорії і практики. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2018. 228 с.

18. Бондаренко Г. В. Історичне краєзнавство Волині : навч. посібник. Луцьк : Вежа, 2003. Кн. 1. 248 с.

19. Бондаренко Г. В. Історичне краєзнавство Волинської області (1939–2019 роки. Волин. нац. Ун-т імені Лесі Українки, 2021. 534 с.

20. Прапор Волинської області. *Вікіпедія*: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BF%D0

21. Волинезнавство. Навчальна програма факультативного курсу для учнів загальноосвітніх шкіл / розробник і автор проекту заслужений працівник народної освіти України Г. В. Бондаренко, кандидат історичних наук, професор, директор Центру дослідів Волині при СНУ ім. Лесі Українки : Група упорядників: кандидат історичних наук Г. В. Бондаренко, кандидат історичних наук П. С. Олешко, кандидат педагогічних наук В. Є. Прокопчк, Г. Д. Романчук. Луцьк, 2014. 41 с.

22. Волинезнавство. Ч. 1. Історія, культура, природа, населення, історичні постаті, пам'ятки історії та культури : навчальний посібник /

автор проекту Г. Бондаренко, керівник групи упорядників В. Прокопчук. Луцьк : Волинський національний університет, 2009. 2010 с., іл. (електронна версія).

23. Інформаційне видання «Волинські новини»: *Відійшов у вічність головний літописець історії Волині Геннадій Бондаренко* [Електронний ресурс]. https://www.volynnews.com/news/all/vidiyshov-u-vichnist-holovnyy-litopysets-istoriyi-volyni-hennadiy-bondarenko/

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-5

ЕВОЛЮЦІЯ ДОГОВІРНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ У ШКІЛЬНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ

Гальченко С. І.
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Сучасна парадигма шкільної освіти вимагає якісного переходу від традиційного репродуктивного засвоєння сухих фактів і дат до формування у здобувачів освіти стійких предметних та ключових компетентностей, здатності до критичного мислення й самостійного опрацювання складних масивів інформації [7, 107–110; 8, 142–145; 12, 109–112]. У цьому контексті історичні дисципліни постають як своєрідні дослідницькі лабораторії соціального та політичного досвіду людства, де системний аналіз міждержавних договорів виступає потужним евристичним і дидактичним інструментом [6, 53–56; 7, 111–114]. Тексти міжнародних угод відкривають здобувачам освіти доступ до автентичного нормативного простору минулих епох, перетворюючи історію з абстрактного наративу на динамічний процес ухвалення конкретних рішень, правових компромісів та зіткнення стратегічних інтересів.

Опрацювання нормативно-правових документів докорінно трансформує роль здобувача освіти з «пасивного слухача» на «активного дослідника». Такі першоджерела безпосередньо фіксують живу мову епохи, її понятійний апарат і морально-етичні обмеження, наочно демонструючи складну еволюцію базових політичних категорій: від апеляції до незмінного «божественного порядку» та розгляду дипломатичних відносин як «приватної династичної угоди монархів»,